

Т.ХХХІІ"а". – С.-Петербург, 1901. – С.577-588; 5. Морозов О.В. Вплив нової митної політики на соціально-економічний розвиток українських губерній у складі Російської імперії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: Дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. – 2000 – С.204; 6. Єсунін С. Історія прикордонних та митних установ Хмельниччини. // Літопис Хмельниччини. Красназничий збірник. – Хмельницький, 2001. – С.43; 7. Поллюляк М. Особливості розвитку митної справи на Поділлі наприкінці ХVІІІ – протягом ХІХ ст. (історичний аспект) // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – №2. – С.75-79; 8. Кисловський Ю.Г. История таможи Государства Российского 907-1995. – Москва: „Автор”, 1995. – 276с.; 9. Военно-статистическое обозрение Вольнской губернии. – Ч.І. – К., 1887. – 365с.; 10. Гульдман В.К. Отчет Подольского губернского статистического комитета за 1886 г. – Каменец-Подольский, 1888. – С.47-52; 11. Обзор Подольской губернии за 1909 г. – С.77; 12. Сборник сведений о Подольской губернии. – Выпуск ІІ. – Каменец-Подольский, 1882. – 15с.; 13. Сборник сведений о Подольской губернии. – Выпуск ІІІ. – Каменец-Подольский, 1884. – 99с.; 14. Юго-Западный край в экономическом отношении. Сборник статей. // Под ред. А.И. Ярошевича. – Выпуск VІІ. – Киев, 1913. – 101с.; 15. Энциклопедический словарь. – Т.ХХХІІ а. – С.-Петербург, 1901. – С.585; 16. Чорний В. Україна і митна справа. – К.: КВІЦ, 2000. – С.118-119; 17. Свод учреждений и Уставов таможенных Издание 1892 г. Ст.1,2. Свод законов Российской империи. Издание 1892 г. – Т. VІ. – СПб., 1892. – С.1; 18. Ми – митники. Альманах. – Тернопіль: Лілея, 2002. – С.11; 19. Дело о торговле контрабандными товарами в м. Радзивилове. 1870 г. – Центральный державный историчний архів України у м. Києві (далі - ЦДАУ в м. Києві). – Ф.442. – Оп.533. – Спр.158. – Арк.39; 20. О поступлении таможенных сборов по Вольнской губернии 1883 г. – ЦДАУ в м. Києві. – Ф.442. – Оп.537. – Спр.183. – Арк.17; 21. О поступлении таможенных сборов по Подольской губернии. – ЦДАУ в м. Києві. – Ф.442. – Оп.538. – Спр.202. – Арк.29; 22. Карта таможенных учреждений с обозначением количества и ценности привоза и вывоза товаров, согласно обзора внешней торговли. – ЦДАУ в м. Києві. – Ф. КМФ 12. – Оп.1. – Спр.274; 23. Там само.

О.Б. Поміха

СТЕПАН БАРАН. ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (1921-1939 РР.)

Степан Баран, ім'я якого повертається до нас із забуття, – визначний західноукраїнський політичний та громадський діяч, палкий патріот своєї країни, невтомний борець за її державну незалежність. За фахом – адвокат, захисник галицького селянства, був ентузіастом кооперативного будівництва у Галичині, науковцем і видатним публіцистом. С. Баран - активний діяч "Просвіти"; наукового товариства імені Т.Г. Шевченка, автор багатьох досліджень та публіцистичних праць.

Його життєвий шлях (1879-1953 рр.) дуже тісно пов'язаний з історією визвольних змагань галицьких українців першої половини ХХ століття. Як відзначала М. Рудницька (депутат до польського сейму від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО)), історичний шлях Галицької України цього періоду, її розвиток, її змагання впродовж кількох десятиліть так сильно позначені печаттю його духа, збагачені його творчою ініціативою, його невсипущою працею, що годі розглядати одне без зв'язку з другим, годі часто навіть розрізнити, чи перед нашою увагою пересуваються картини піввікової політичної діяльності С. Барана, чи може це картини головних етапів політично-державного відродження українського народу¹.

На жаль, сьогодні залишається мало досліджена громадська та політична діяльність Степана Барана, зокрема на Тернопільщині. Окремі її аспекти частково розглядає М. Кугутяк в одній зі своїх статей², а також у першому томі монографії, присвяченої історії української націонал-демократії³. Позицію С. Барана в польському сеймі у справі "пацифікації" частково висвітлює О. Зайцев⁴. Окремі відомості про громадське та політичне життя С. Барана поміщені у біографічному збірнику "Визначні постаті Тернопілля"⁵, в історико-мемуарному збірнику "Шляхами Золотого Поділля"⁶, виданого в українській діаспорі, у книзі І. Сагана "Видатні постаті на карті Мостищини"⁷, а також Б. Головина «Статті. Інтерв'ю. Спогади»⁸. Окремі дані про роботу С. Барана в Українському кооперативному банку у Тернополі подає Л. Бойцун у своїй монографії "Тернопіль у плінні літ"⁹. Таким чином, громадська та політична діяльність Степана Барана на Тернопільщині не стала предметом детального наукового дослідження.

Тому у даній статті на основі конкретних прикладів і фактів зроблена спроба висвітлити окремі сторінки тернопільського періоду життєпису Степана Барана, а саме: його роль у діяльності тернопільської філії "Просвіти", робота в Українському банку кооперативному (Повітове товариство кредитове) у Тернополі; окремі аспекти його видавничої діяльності; членство в Українському національно-демократичному об'єднанні, а відтак і посольська місія у польському сеймі (парламенті) від міста Тернополя впродовж 1928-1939 рр.

Життєвий і творчий шлях Степана Барана надзвичайно багатогранний. Він - уродженець Львівщини (село Крукеничі Мостиського району), але палке бажання якнайбільше прислужитися

рідному народові привело його до Тернополя. Тут він перебував під час польської окупації західноукраїнських земель - від літа 1921 року до осені 1939. За словами М. Рудницької, це був нелегкий період його життя, багатий на дошкульні прикроси і тривоги, що їх раз у раз завдавав ворог, але це був період невсипущої плодovitої праці, безнастанної боротьби з польською окупаційною владою та відданості своєму народові¹⁰.

Відкривши адвокатську канцелярію у Тернополі, С. Баран проводив чималу культурно-просвітницьку роботу. Впродовж цілого періоду перебування в краї він був членом товариства "Просвіта"^{11, 12, 13}, а протягом 1922-1923 рр. очолював Тернопільську філію "Просвіти"¹⁴. Навіть будучи послом до сейму, він завжди брав участь у її засіданнях. Зокрема, 3 травня 1933 р. під час зборів членів Тернопільської філії "Просвіти" С. Баран позитивно охарактеризував її діяльність, закликав членів місцевих читалень, щоб вони "стали світочами і організаторами і повели за собою прочих, тепер ще байдужих" до культурної і освітньої справи народних мас. Під час свого виступу він також закликав "більшу увагу звернути на національне виховання членів читалень через гуртки самоосвітні та курси освітні у формі людських університетів", виклади і лекції з історії, географії, життєписи національних героїв¹⁵. Тернополяни пам'ятали палкі патріотичні промови Степана Барана на могилах Українських Січових Стрільців і вояків Української Галицької Армії на цвинтарі до вулиці Микулинецької на Зелених святках (Свято Трійці), у дні вшанування пам'яті полеглих борців за волю українського народу¹⁶. Одну з них він виголосив на національному повітовому святкуванні на честь Т.Г. Шевченка, організованому Тернопільською філією "Просвіти" 10 червня 1934 р.¹⁷

Важливим компонентом особистості С. Барана був його журналістський талант. Він відчував потребу відгукуватись на події писаним словом і за його посередництвом ділитися своїми думками з громадськістю. "Він любив і вмів писати, - говорила М. Рудницька, - хто зна, чи, власне, журналістика не була його властивим покликанням, що найкраще відповідало його темпераментові і вдачі. Вона була нерозривною частиною громадсько-політичної діяльності Степана Барана, від його студентських років, аж по останні місяці його життя"¹⁸. Співпрацюючи з різноманітними періодичними виданнями, він одночасно протягом 1928-1930 рр. у приміщенні Українського кооперативного банку у Тернополі видавав і редагував тижневик "Подільський голос"¹⁹. Ця тернопільська газета була єдиною на всьому Поділлі, що видавалася українською мовою. У програмній статті "Наші завдання", надрукованій в першому номері, видавець С. Баран писав: "Терен нашої праці скромний, обмежений на Поділля і Опілля, на цю нашу етнографічну територію, що сьогодні творить так зване Тернопільське воєводство, і є найбільше заражена на полонізаційній хвилі. Історична Польща оставила нам глуш повздовж шляху Львів-Тернопіль, а, зокрема, на північному Поділлі свої численні оселі, а нова заселила їх колоністами і осадниками. Австрія продовжувала тут діло історичної Польщі... На кожному кроці буде "Подільський голос" сміливим оборонцем потоптаних прав нашого народу... Оборона економічних інтересів працюючих верств, у першу чергу селянських, пропаганда кооперативної думки, а передусім боротьба з безprawством, будуть щоденним завданням "Подільського голосу". Ця газета виконувала поставлені завдання, продовжуючи традиції періодичних видань, що виходили в Тернополі, зокрема „Подільського голосу" (1904-1907 р.) і „Подільського слова" (1909-1912 р.)²⁰.

Одну з важливих сторінок громадської діяльності С. Барана на Тернопільщині займає його участь у кооперативному русі. 4 січня 1921 р. у Львові було створено Крайовий комітет організації кооперативів, до якого від "Просвіти" увійшов С. Баран. Він разом з Ю. Павликовським, А. Говиківичем та М. Заячківським розробили програму кооперативного будівництва в Галичині, а 10 червня 1921 р. Крайовий союз ревізійний, як виконавчий орган Крайового комітету організації кооперативів, скликав у Львові перший Крайовий з'їзд українських кооператорів. На ньому з головною доповіддю про план обнови і організації союзних кооперативів виступив С. Баран. Основою праці в цій організації, вважав доповідач, "має бути устремління власними силами, без жодного диктату творити нові економічні вартості, вкрай потрібні для життя українського народу"^{22, 23}.

Зокрема, 15 квітня 1899 р. окружний суд у Тернополі зареєстрував перше на Поділлі "Повітове товариство кредитове", у майбутньому Український банк кооперативний, членом дирекції якого упродовж 1922-1929 рр. був С. Баран²⁴. Він як адвокат виступав "правним речником" у всіх судових справах банку, а також виготовив проект нового статуту, що був затверджений 10 грудня 1927 р. Ревізійним союзом українських кооперативів у Львові, а окружний суд у Тернополі вніс його до реєстру кооперативів 1 травня 1928 р. Новий статут змінив назву "Повітове товариство кредитове, стоваришення з обмеженою порукою в Тернополі" на "Український банк кооперативний, кооператива з обмеженою відповідальністю в Тернополі"²⁵.

Служіння рідному народові було суспільним дороговказом для С. Барана упродовж всього його життя. З 1899 р. він став членом Української національно-демократичної партії (з 1925 р. - Українського національно-демократичного об'єднання). У 1928 р., коли українське громадянство Галичини вирішило взяти участь у виборах до варшавського сейму, С. Баран був обраний послом від УНДО з тернопільського виборчого округу №54 і виконував цю місію аж до вересня 1939 р.^{26,27}

Працюючи в комісіях сейму (бюджетній, адміністративній та земельних реформ), він активно захищав інтереси українського населення, був автором численних парламентських інтерпеляцій (запитів) і законопроектів, наполегливо боровся проти національного гніту галицьких українців. Почуття національної самосвідомості С. Барана, небажання коритися польському гнітові виявилися під час першого відкриття сейму 29 березня 1928 р., коли першим з українців в алфавітному порядку він був викликаний до складання "посольського приречення" (депутатська присяга), де заявив українською мовою "Прирікаю", а далі додав: "З огляду на те, що арт.3 регуляміну сеймових нарад виключає із сеймових розправ кожен іншу мову і допускає лише польську мову та що з огляду на те ми не маємо можливості скласти посольське приречення на рідній мові, себто на українській мові, заявляю, що Український клуб зголосить відповідний проект зміни цього артикулу в тому напрямку, щоби допустити українську мову до нарад у соймі, а сьогодні ми є примушені зложити приречення в польській мові". Після того посол С. Баран повторив по-польськи "слобуен" ("присягаю"). Так чинили усі українські послы і сенатори²⁸.

Спектр діяльності С. Барана у польському сеймі був надзвичайно багатограним. Це захист прав рідної мови та інтересів трудового селянства; боротьба за свободу преси та демократизацію виборчої системи; викриття антизаконного характеру політики "пацифікації"; участь в оборонній акції Української православної церкви^{29, 30, 31, 32}.

Користуючись довір'ям галицьких українців, С. Баран завжди дорожив ним, підтримував тісні зв'язки зі своїми виборцями. Про це свідчить його участь у численних вічах, на яких він систематично звітував про діяльність Української парламентської репрезентації, давав відповіді на численні запитання своїх виборців. Наприклад, 16 червня 1928 р. відбувся повітовий народний з'їзд УНДО у Тернополі, на якому були присутні понад 200 делегатів із 43 громад Тернопільського повіту. На цей з'їзд прибули також і послы з Тернопільської округи о. Л. Куницький, С. Баран, А. Кунько. Зокрема, С. Баран під час свого виступу склав звіт про діяльність Українського парламентського клубу, охарактеризував його нелегке становище у польському сеймі та важливі обов'язки, які взяли на себе послы від УНДО у боротьбі за кращу долю українського народу³³.

Щирим патріотизмом була пройнята діяльність С. Барана у бюджетній комісії сейму, де він не раз гостро викривав польську шовіністичну політику в Галичині і послідовно захищав інтереси українського трудового селянства. Зокрема, 25 квітня 1928 р. під час прийняття бюджету міністерства земельних реформ, С. Баран виголосив промову, в котрій гостро протестував проти тогочасної політики міністерства земельних реформ. Він заявив: "Ствердити мушу, що польське земельне законодавство, почавши від 1919 р. по сьогоднішній день стоїть під знаком суто націоналістичної польської політики, якої вістря вимірене проти життєвих інтересів автохтонного українського населення тих українських земель, що опинилися зараз під польською владою". Він стверджував, що не інтереси економічного характеру були вирішальними під час схвалення законів про земельну реформу 1919, 1920 і 1925 рр., "але виключно інтереси польського пануючого народу, хоч цієї засади не проголошено виразно ні в одному земельному законі, а це з огляду на закордонну політику"³⁴. Роблячи аналіз польського земельного законодавства, С. Баран відкрито заявив, що польський земельний уряд видав таємну інструкцію, в якій було сказано, що дозвіл на придбання землі може набути тільки поляк, а українське селянство може отримати не більше 4% земель. Отже, земельна політика польського уряду провадилася на шкоду життєвим інтересам українського селянства, і "з цієї причини - заявив С. Баран - цю політику з чисто людського становища мусимо осудити". Саме тому він запропонував вилучення з бюджету суму 200000 злотих, призначену на беззворотну допомогу, а також 1500000 злотих, призначених на інвестиційний кредит для військових осадників. А ще український парламентарій додав: "Український народ боровся за свою землю і в обороні рідної землі пролив море крові. За свою землю буде далі боротися і має надію... що український селянин перечеркне всі дотеперішні наміри і праці польської земельної політики на українських землях"³⁵.

Слід звернути увагу на те, що на літо 1930 р. наростали суперечності в українсько-польських відносинах. З середини липня 1930 р. по селах Галичини і частково Волині під керівництвом ОУН поширилися масові підпали, якими українське населення відповідало на прогресуюче погіршення матеріального становища, зростання безробіття, сваволю польської

поліції. У відповідь на ці події диктаторська влада розпочала масштабний каральний похід поліції й війська по українських селах і містечках, відомий під назвою "пацифікації" - "умиротворення". Українські послы й сенатори розпочали свою діяльність у новому парламенті, обраному у 1930 р., з протестів проти пацифікації. Зокрема, С. Баран на перших засіданнях сейму наводив численні факти, що викривали антизаконний характер цієї акції, запропонував створити для розслідування справи комісію з представників посольських груп, покарати винних і відшкодувати збитки потерпілим³⁶.

Пацифікація на Тернопільщині не пройшла безслідно. У ніч з 20 на 21 вересня 1930 р. проведені масові обшуки в українських установах міста: Українській бесіді, Молодій громаді, Українському кооперативному банку, філіях "Просвіти" та "Рідної школи", Міщанському братстві, гімназії "Рідної школи" та державній гімназії, а також у посла С. Барана, учителів І.Бриковича, Палушинського, адвокатів І. Якимчука, О. Олійника та інших. Цього ж дня (21 вересня) було заарештовано понад сотню селян, інтелігенції та багатьох учнів гімназії. До "здобутків" пацифікації додалася ще й ліквідація Української державної гімназії в Тернополі, біля будинку якої 26 вересня 1930 р. було встановлено поліцейський пост, що забороняв прохід навіть директору та педагогам³⁷. Питання про відновлення Тернопільської гімназії не раз піднімалось українськими депутатами у польському сеймі впродовж наступних шести років, але безрезультатно. Не був байдужим до її долі і С. Баран. 7 червня 1936 р. на організованому з цієї причини масовому вічі української громадськості у Тернополі він проголосив доповідь, в якій йшлося про те, що "польська держава проводить політику постійного обмеження українського шкільництва", закликав "домогатися відновлення Української гімназії з поверненням будинку та інвентаря". Рішення віча було передане голові польського уряду, міністрові освіти та президії Української парламентської репрезентації. Проте, на жаль, польська влада так і не проявила доброї волі, не зробила жодного зустрічного кроку у справі відновлення несправедливо закритої української державної гімназії у Тернополі.

С. Баранові не були байдужими події, що відбувалися в радянській Україні. Зокрема, великого резонансу у Борщівському повіті набуло багатолюдне антикомуністичне віче, організоване 7 вересня 1936 р. у відповідь на виступи КПЗУ проти національних свят українців. Політичним референтом на цьому вічі був С. Баран, який висвітлив історію комунізму та його ідеологію. Цього дня була прийнята резолюція, в якій йшлося про те, щоби "безпощадно виступати проти комуністичної гідри, яка під різними видами наступає на наші землі, а також стати під українським національним прапором для цілковитого знищення комуністичної небезпеки"³⁹.

Виконуючи посольську місію у польському сеймі, С. Баран був автором численних запитів. Зокрема, три з них були прийняті на засіданні сейму 8 липня 1938 р. і направлені голові Ради Міністрів Польщі. У них йшлося про надзвичайно важке становище Української православної церкви, її духовенства та вірних на території Люблінського повіту, де проживало українське населення; про систематичну заборону Тернопільським воєводою придбання нерухомості українським населенням, а також про заборону повітовому товариству «Рідна школа» у Чорткові відкрити шістнадцять дитячих садків на території Чортківського повіту. С. Баран вимагав від уряду провести розслідування усіх цих справ та притягнути до відповідальності органи державної влади, в першу чергу повітових старост. Він вимагав припинити руйнування православних святинь, переслідування православного духовенства, дати дозвіл на придбання нерухомості українцям, а також не робити ніяких перешкод товариству «Рідна школа» на відкриття дитячих садків на території Чортківського повіту^{40,41}.

Загалом, період парламентської діяльності С. Барана у польському сеймі був надзвичайно насичений багатьма подіями. М. Рудницька його характеризувала так: "Під час сеймової сесії засідання сойму відбуваються чотири дні в тиждні, від вівторка до п'ятниці - треба тоді бути в Варшаві. Доктор Степан Баран вже в понеділок пополудні мусить виїхати з Тернополя, щоб зстигнути вчас до Варшави, вертається звідтіля аж у суботу перед полуднем. А в неділю треба бути в Тернополі, де його чекає безліч справ, треба бути в своїй виборчій окрузі або у Львові, де призначена політична чи інша важна нарада. І так тиждень за тижнем, рік за роком"⁴². Тернопільський період життя та невсипущої праці С. Барана завершився початком Другої світової війни. У вересні 1939 р., коли на територію західноукраїнських земель вступила Червона Армія, він емігрував на Холмщину (нині - Республіка Польща), потім - до Німеччини, де продовжував відстоювати національні інтереси рідного народу.

Підсумовуючи викладений у статті конкретний фактичний матеріал, можна стверджувати, що Степан Баран впродовж майже двох десятиліть відігравав провідну роль в громадському та політичному житті Тернопільщини. Він користувався великим авторитетом, незаперечним

визнанням серед місцевого населення. Будучи в проводі громадсько-політичних, культурно-освітніх та економічних організацій краю, як посол до польського сейму він наполегливо боровся проти національного й соціального гніту населення краю, самовіддано служив українській національній справі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рудницькі М. Статті.Листи. Документи. – Львів, 1998. – С.336-337.; 2. Кугутяк М. Українське національно-демократичне об'єднання: активізація діяльності, посилення громадсько-політичних впливів (1920-1930 рр.) // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ. – 1999. – №3. – С.26-29;
3. Кугутяк М. Історія української націонал-демократи (1918-1929). Т.І. – К. - Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С.405-408,413; 4. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922-1939 рр.) // Український історичний журнал. – 1993. – №1. – С.77-78; 5. Визначні постаті Тернопілля. Біогр. збірник. Упор.: О.Г. Бенч, В.М. Троян. – К.: Дніпро, 1998. – С.10-11; 6. Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Т.3. – Філадельфія, 1983. – С.591-592. 7. Сатан І. Видатні постаті на карті Мостищини. – Мостиська, 1993. – С.30-31; 8. Головин Б. Нації незгасний смолоскип. Статті. Інтерв'ю. Спогади. – Тернопіль: Просвіта, 2003. – С.28-29, 79-80; 9. Бойцун Л. Тернопіль у плинні літ. Історико-краєзнавчі замальовки. –Тернопіль: Джура, 2003. – С.238-241; 10. Рудницькі М. Вказана праця. – С.343;
11. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф.294. – Оп.1. – Спр.65. – Арк.3; 12. ДАТО. – Ф.294. – Оп.1. – Спр.74. – Арк.2; 13. ДАТО. – Ф.294. – Оп.1. – Спр.123. – Арк.1; 14. Головин Б. Вказана праця. – С.29; 15. ДАТО. – Ф.294. – Оп.1. – Спр.120. – Арк.4; 16. Головин Б. Вказана праця. – С.80; 17. ДАТО. – Ф.294. – Оп.1. – Спр.134. – Арк.3; 18. Рудницькі М. Вказана праця. – С.346; 19. Головин Б. Вказана праця. – С.80; 20. Бойцун Л. Вказана праця. – С.240-241; 21. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк: Товариство української кооперації, 1964. – С.324; 22. українські кооператори. Історичні нариси. Книга II. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001. – С.145; 23. Витанович І. Вказана праця. – С.325; 24. Бойцун Л. Вказана праця. – С.238-239; 25. Баран С. Трийцятьліття українського Банку Кооперативного в Тернополі (1899-1929). – Тернопіль: Накладом Українського Банку кооперативного, кооперативи з обмеженою відповідальністю в Тернополі, 1929. – С.43-44; 26. ДАТО. – Ф.231. – Спр.1209. – Арк.1; 27. ДАТО. – Ф.231. – Оп.1. – Спр.1669. – Арк.3; 28. Бурхливе відкриття сойму // Діло. – 1928. – 29 березня. – С.3; 29. Баран С. В обороні прав рідної мови // Діло. – 1930. – 31 травня. – С.1-2; 30. Баран С. За свободу преси і виборів // Діло. – 1930. – 15 лютого. – С.1; 31. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922-1939 рр.) // Український історичний журнал. – 1993. – №1. – С.77; 32. Баран С. В обороні церкви і віри // Свобода. – 1938. – 24 липня. – С.2-3;
33. Повітовий народний з'їзд у Тернополі // Діло. – 1928. – 29 червня. – С.3; 34. В обороні рідної землі. Промова посла д-ра Степана Барана в бюджетовій комісії сойму дня 25 квітня 1928 року // Діло. – 1928. – 5 травня. – С.1; 35. В обороні рідної землі. Промова посла д-ра Степана Барана в бюджетовій комісії сойму дня 25 квітня 1928 року // Діло. – 1928. – 6 травня. – С.1; 36. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922-1939 рр.) // Український історичний журнал. – 1993. – №1. – С.77-78; 37. Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування. 1898-1998 // Підбір, упорядкування та редакція текстів і коментарі Степана Яреми. – Тернопіль; Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка; Львівське крайове товариство "Рідна школа", 1998. – С.62-63; 38. Там само. – С.67;
39. Скочилас І. Повітовий комітет УНДО у суспільно-політичному житті Борщівщини середини 20-х - кінця 30-х рр. ХХ ст. – Львів, 1995. – С.35-36; 40. Сеймові інтерпеляції посла д-ра Степана Барана // Новий час. – 1938. – 21 липня. – С.2; 41. Сеймові інтерпеляції посла д-ра Степана Барана // Свобода. – 1938. – 28 липня. – С.5; 42. Рудницькі М. Вказана праця. – С.346

В.А. Тучинський, П.С. Григорчук

**ЧИСЕЛЬНІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ МОЛДАВСЬКОЇ
АВТОНОМНОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1924-1940 РР.**

Молдавська Автономна Республіка була утворена у 1924 р. та існувала в складі УРСР до 1940 р. Її особливістю було те, що молдаване ніколи не склали більшість населення Республіки. Створена із пропагандистською метою впливу на події в Бессарабії, вона включала населені пункти з переважаючим українським населенням. Це було зроблено з метою збільшення її території та населення.

Демографічні процеси в МАРСР залишаються маловивченою сторінкою історії Республіки. Чисельність молдавського населення Півдня України досліджував В. Шипмарьов. В його фундаментальній праці¹ наведено перелік населених пунктів де проживали молдаване та вказано чисельність є 20-30-х рр. ХХ ст. Е монографії В. Лисенка², де досліджуються передумови утворення Республіки, розглядаються окремі проблеми національного складу населення Лівобережного Придністров'я. Міжнаціональні відносини у Придністров'ї на початку 20-х рр.